

**Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»**

КАПУШ ІННА ІГОРІВНА

УДК 342.345.54

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі адміністративного права і процесу, фінансового права, інформаційного права Приватного закладу вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, доцент
Парпан Уляна Михайлівна,
Національний університет «Львівська політехніка»,
Навчально-науковий інститут права, психології
та інноваційної освіти, професор кафедри
адміністративного та інформаційного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Христинченко Надія Петрівна
Західноукраїнський національний університет,
професор кафедри кримінального права та
процесу, економічної безпеки та
правоохоронної діяльності;

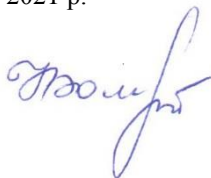
кандидат юридичних наук,
Кавчак Оксана Романівна
Головне управління Національної поліції
у Львівській області,
інспектор сектору ювенальної превенції
Львівського районного управління поліції.

Захист відбудеться «14» травня 2021 р. о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3, аудиторія 301 XIX навчального корпусу)

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «12» квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інтенсивний розвиток інформаційного суспільства, який супроводжується глибокими якісними змінами та докорінною трансформацією виробничої сфери зумовлює потребу кардинальних змін у різних сферах життєдіяльності та відповідних соціальних інститутах. Особливою цариною, яка зазнає значних трансформаційних впливів, що викликані «інформаційною революцією», є сфера освіти. Нині освіта є провідним чинником розвитку суспільного виробництва, під час якого бурхливо розвивається й завершується процес перетворення освіти на безпосередню виробничу силу.

Глобалізаційні процеси, розвиток нових технологій, формування інформаційного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, а також інші притаманні сучасній цивілізації риси дедалі активніше входять в наше життя та зумовлюють постійний людський розвиток як основоположне начало сучасного прогресу, а також підштовхують державу і суспільство до безумовного виконання свого завдання щодо забезпечення пріоритетності розвитку освіти і науки шляхом розв'язання тих проблем, які виникають у цій сфері.

Освітній простір та освіта як соціальний інститут піддаються серйозним змінам, що пов'язані з впливом інформаційних технологій, які призводять до розмивання самих суб'єктів освітнього процесу і до трансформації процесів їх взаємодії.

Система освіти є одним з головних, відносно самостійних соціальних інститутів. Кризові явища в системі освіти негативно позначаються на всіх сторонах суспільного життя, створюють загрозу національній безпеці, а в перспективі можуть стати (якщо вже не стали) одним з джерел глобальних колізій. Звідси, необхідність пошуку нових підходів до вирішення і традиційних, і принципово нових проблем, що виникають у сфері освіти, необхідність переосмислення сутності процесів, що відбуваються.

Сфера освіти все більше втягується у світові процеси і стає не лише фундаментом для здобуття освіти, проведення наукових досліджень, але й сприяє соціальному діалогу, економічним перетворенням та політичним рішенням. Освіта починає існувати не лише в класах та аудиторіях, але й в цифровому просторі, формуючи свої позиції не тільки в державі, регіоні, але й в партнерстві з іншими закладами освіти іноземних держав.

Загалом, інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інших технологій побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікативної техніки. Будь-який процес розвитку і діяльності в сучасному суспільстві пов'язаний з передачею,

використанням і опрацюванням інформації. Інформаційно-комунікаційні технології поступово інтегруються в усі сфери діяльності людини, суспільства, стають могутнім каталізатором і визначальним джерелом їх активного розвитку.

З огляду на це, вкрай важливим є дослідження адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти, вивчення норм (правил), методів, прийомів і засобів, за допомогою яких спеціально уповноважені органи здійснюють процес інформатизації в освітній сфері.

Необхідно зауважити, що питання інформатизації стали предметом дослідження багатьох вчених, з-поміж яких варто виокремити праці І. Арістової, О. Баранова, І. Бачило, К. Белякова, А. Венгерова, В. Гавловського, М. Гуцалюка, І. Жилияса, О. Золотар, С. Єсімова, Р. Каложного, О. Копана, В. Копилова, В. Ліпкана, А. Марущака, А. Новицького, Н. Новицької, В. Речицького, Р. Романова, А. Семенченко, О. Сірант, О. Фролової, В. Цимбалюка, В. Хахановського, М. Швеця, А. Яременко та ін.

Наукові погляди стосовно розвитку освітнього простору викладені у працях таких українських вчених, як: В. Авер'янов, О. Андрійко, Н. Армаш, В. Андрущенко, О. Бандурка, Ю. Битяк, В. Білоус, І. Бородін, Н. Бортник, І. Голосніченко, Н. Губерська, О. Дніпров, І. Жаровська, В. Заросило, С. Ківалов, Т. Коломоець, В. Колпаков, І. Криницький, О. Кузьменко, В. Курило, М. Курко, М. Легенький, І. Личенко, Р. Мельник, В. Ортинський, О. Остапенко, У. Парпан, Т. Проценко, О. Рябченко, А. Селіванов, І. Хомишин, Н. Христинченко, В. Шамрай, І. Шопіна, Х. Ярмакі та ін.

Натомість, не зважаючи на значу кількість наукових праць, зростає потреба комплексного дослідження значення формування єдиного освітнього простору, розширення діапазону розв'язання професійних і дослідницьких завдань та якісно нових вимоги до освітнього процесу, зумовленого використанням інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому середовищі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота підготовлена відповідно до положень, викладених у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896, Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002, Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці» на 2006-2010 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 року № 1153 та Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схваленої Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013.

Тема дисертаційної роботи відповідає Пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2016-2020 роки, затверджених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., а також

тематиці науково-дослідної роботи кафедри адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»: «Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (державний реєстраційний номер 0116U004099), та науково-дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права». Тему дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук затверджено наказом ПВНЗ «Львівського університету бізнесу та права» від 25 вересня 2015 р. № 2.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертації полягає у комплексному дослідженні питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти, аналізі та узагальненні теоретичних і практичних проблем у цій сфері та розробці відповідних теоретичних положень і науково обґрунтованих методичних і практичних рекомендацій щодо удосконалення законодавства у досліджуваній сфері.

Відповідно до поставленої мети в дисертації передбачається вирішення таких *завдань*:

- визначити категоріально-змістові та методологічні передумови дослідження питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти;
- розкрити генезу та стан адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти;
- з'ясувати зміст та сутність інформатизації у сфері освіти;
- охарактеризувати інформатизацію освіти як чинник інноваційного поступу держави;
- здійснити аналіз вітчизняного законодавчого, організаційно-правового та змістового забезпечення інформатизації у сфері освіти;
- проаналізувати адміністративно-правовий механізм реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище;
- здійснити аналіз практики зарубіжних країн щодо запровадження процесу інформатизації в освіті;
- розглянути адміністративно-правове забезпечення інноваційних технологій у сфері освіти в контексті інформатизації освіти;
- окреслити напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти.

Предмет дослідження – адміністративно-правове регулювання інформатизації у сфері освіти.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і завдань, забезпечення достовірності результатів та висновків дослідження використовувалися філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання,

зокрема діалектичний, порівняльно-правовий, формально-юридичний і структурно-логічний, логіко-семантичний, наукової абстракції, аналізу та синтезу, класифікації і групування, системно-структурний, герменевтичний, прогностичний.

Застосування діалектичного методу дало змогу здійснити аналіз правовідносин у сфері адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти, виявити закономірності їх розвитку, а також розглянути динаміку розвитку законодавства в галузі освіти (*Розділ 1, п.п. 2.1, 2.2*). Порівняльно-правовий метод використано під час огляду й вивчення юридичної літератури, основних наукових підходів щодо вирішення поставлених завдань дослідження й аналізу вітчизняного законодавства у процесі з'ясування його співвідношення з аналогічними нормами зарубіжного законодавства (*п.п. 2.3, 2.4, Розділ 3*).

З використанням формально-юридичного методу проаналізовано норми чинного законодавства, які регулюють правовідносини у сфері інформатизації освіти та внесені відповідні пропозиції щодо їх оновлення та удосконалення (*Розділ 3*). Структурно-логічний метод застосовувався для визначення адміністративно-правового механізму реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище, характеристики інформатизації освіти як чинника інноваційного поступу держави, аналізу вітчизняного законодавчого, організаційно-правового та змістового забезпечення інформатизації у сфері освіти (*Розділ 2, п. 3.1, 3.3*).

Вищезазначені методи у взаємозв'язку із загальними логічними методами і прийомами (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія) дозволили всебічно й ефективно дослідити виявлені проблеми, розв'язання яких може бути здійснене через удосконалення норм законодавства.

Науково-теоретичною основою дисертаційної роботи стали наукові напрацювання вітчизняних і закордонних вчених. Її підґрунтя склали творчо опрацьована вітчизняна та зарубіжна наукова література. Документальною та фактологічною основою дисертації слугували національні та зарубіжні статистичні дані, чинне законодавство та міжнародні правові стандарти, які регулюють відносини у сфері інформатизації освіти.

Нормативно-правовим підґрунтям дисертації стали Конституція України, закони України, інші нормативно-правові акти, які регулюють правовідносини у сфері освіти, а також законодавство ЄС у цій галузі. Інформаційну та емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять узагальнення практики застосування окремих норм законодавства України, довідкові та енциклопедичні видання, публікації в періодичних виданнях, статистичні матеріали.

Емпіричну базу дослідження становлять аналіз узагальнених статистичних даних діяльності закладів освіти України, а також результати соціологічного опитування 179 респондентів з Львівської, Київської, Вінницької, Рівненської та Закарпатської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що робота є однією з перших у вітчизняній юридичній науці комплексною дослідницькою

працею, що містить теоретичні і практичні результати щодо адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти, спрямованою на удосконалення чинного законодавства з урахуванням сучасних реалій розвитку освіти в Україні, на підставі чого сформульовано низку положень, що містять елементи наукової новизни:

уперше:

- запропоновано категоріально-змістові та методологічні передумови інформатизації у сфері освіти, яка покликана забезпечити конкурентоспроможність закладу освіти на ринку освітніх послуг, врахувати їх специфіку (характер реалізованої послуги, збільшення додаткового знання, високу соціальну значимість тощо) і відображає узагальнюючий характер інформатизації;

- з'ясовано значення інформатизації освіти для інтеграції України в Європейський освітній простір для розвитку освітньої сфери держави та визначено відповідність вітчизняного законодавства у сфері інформатизації освіти завданням щодо здійснення цього процесу;

- запропонована авторська система принципів інформатизації у сфері освіти, за основних складових якої віднесені принципи освітоцентризму, верховенства права, системності та багатовекторності, справедливості, науковості та послідовності;

- розкрито взаємозв'язок чинників інформатизації та віртуальних освітніх можливостей в умовах трансформаційних процесів, що відбуваються у вітчизняному освітньому середовищі. Підкреслено онтологічний характер інформатизації для освітнього процесу, що зумовлений стрімким просуванням так званої інформаційної революції. Визначено сучасні підходи до розвитку освітніх систем, а інформацію подано як основу для формування навчального виховного середовища закладу освіти в рамках конкретних практик;

удосконалено:

- систематизацію суб'єктів інформатизації у сфері освіти з метою їх законодавчого закріплення;

- категоріально-змістові та методологічні підходи до дослідження адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти;

- визначення перспективних напрямів реформування нормативно-правового забезпечення інформатизації у сфері освіти;

набули подальшого розвитку:

- з'ясування генези та стану адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти;

- наукові погляди на інформатизацію освіти як чинник інноваційного поступу держави;

- визначення сутності та змісту інформатизації у сфері освіти;

- розуміння шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення інформатизації у сфері освіти;

- опис існуючих проблем щодо законотворчого регулювання інформатизації

сфери освіти та освітянської галузі та окреслення перспектив удосконалення норм чинного законодавства з урахуванням досвіду провідних держав світу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій сфері – як підґрунтя для подальших науково-правових досліджень питань інформатизації освіти (*акт впровадження ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права» від 10.04.2019 № 19*);

- у нормотворчій діяльності – для удосконалення законодавства, норми якого регулюють суспільні відносини щодо інформатизації сфери освіти;

- у правозастосовній діяльності – з метою підвищення ефективності діяльності суб'єктів інформатизації сфери освіти;

- у навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій та інших документів методичного характеру, а також для викладання дисциплін «Адміністративне право», «Інформаційне право», «Проблеми інформаційного права» та «Інформаційна безпека» для студентів юридичних закладів освіти (*акт впровадження ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права» від 10.04.2019 № 19*).

Особистий внесок дисертанта. Усі наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, отримані автором особисто. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки, пропозиції сформульовано автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї положень дисертаційного дослідження були апробовані на таких науково-практичних заходах: науково-практичному круглому столі «Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 29 лютого 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Тенденції розвитку адміністративного права в Україні» (м. Львів, 27 квітня 2017 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 30 травня 2017 р.); II-й Міжнародній науково-практичній конференції «ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні» (м. Львів, 17 листопада 2017 р.); заочній науково-практичній конференції «Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 30 березня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено в 13 публікаціях, серед яких – вісім статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, дві – у періодичних виданнях іноземних держав, п'ять – у збірниках тез доповідей на науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (227 найменувань) і додатків (на 8 сторінках). Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 201 сторінку, з них основного тексту 163 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету і завдання. Подано основні положення, які виносяться на захист, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про апробацію, публікації та структуру дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Категоріально-змістові та методологічні передумови дослідження питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти»* зазначено, що сьогодні не можуть не вражати можливості, які людство досягло у сфері інформатизації, телекомунікації та інформаційних технологій, в отриманні, поширенні та швидкості доставки різноманітної інформації. Глобальні інформаційні системи та інформаційні технології створюють інформаційне середовище, в якому практично відсутні державні кордони, обмеження на інформаційні впливи, обмеження на поширення інформації. Сучасні інформаційні технології дозволяють контролювано встановлювати інформаційні відносини та впливати на інформаційний простір.

Підкреслено, що інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інших технологій побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікативної техніки. Будь-який процес розвитку і діяльності в сучасному суспільстві пов'язаний з передачею, використанням і опрацюванням інформації.

Констатовано, що інформаційно-освітнє середовище знаходиться під сильним впливом сучасних інформаційних технологій, які вторгаються не тільки в конкретний навчальний процес, а й трансформують гносеологічні принципи за його межами. Тут мається на увазі цілий спектр нових відносин всередині освітянської спільноти, обумовлених і доступністю програмного забезпечення, і оперативністю освоєння нових технологій. Врешті-решт, на цьому базисі формуються умови для інформатизаційних тенденцій в освіті.

У підрозділі 1.2 *«Генеza та стан адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти»* констатовано, що значно зростають потреби людини і суспільства в знаннях взагалі і в освіті, зокрема, оскільки збільшується масштаб і складність соціальних трансформацій в сучасному світі. Соціальна освітня реальність є атрибутивною сферою суспільного життя, національним пріоритетом і набуває ключового значення для збереження суверенітету та

зміцнення безпеки будь-якої держави. Освіта є базовим елементом соціокультурної ідентичності народу, основним інструментом досягнення стабільності суспільства, а також багатства його духовно-культурної сфери.

Зазначено, що система освіти є одним з головних, відносно самостійних соціальних інститутів. Кризові явища в системі освіти негативно позначаються на всіх сферах суспільного життя, створюють загрозу національній безпеці, а в перспективі можуть стати (якщо вже не стали) одним з джерел глобальних колізій. Необхідним є пошук нових підходів до вирішення і традиційних, і принципово нових проблем, що виникають у сфері інформатизації освіти, необхідність переосмислення сутності процесів, що відбуваються у ній.

З'ясовано, що принциповим моментом, який характеризує трансформацію інформаційних процесів в освітній сфері, є апроксимація науки і освіти. Комп'ютерні технології дозволяють використовувати інформацію максимально оперативно, що нівелює проблему старіння інформації на шляху її руху від «чистої» науки до освіти. Саме тому суперечливість інформаційних потоків в освіті так чи інакше пов'язана з інформатизацією.

У підрозділі 1.3 *«Зміст та сутність інформатизації у сфері освіти»* вказано, що багаторівнева сутність освіти пов'язана з тим фактом, що вона, з одного боку, є досить консервативною сферою життя, оскільки в освітній взаємодії відбувається передача усталених знань. З іншого – освітня система спрямована в майбутнє, оскільки готує до самореалізації сучасне молоде покоління в умовах нової інформаційної реальності. Саме в другому аспекті максимально проявляються тенденції до руйнації традиційних відносин в освіті внаслідок інформатизації всього освітнього процесу.

Зазначено, що інформатизація сучасного освітнього процесу по-новому визначає мету та завдання освітньої системи. Запорукою «успішності» молодого фахівця стає швидкість орієнтації в інформаційному просторі – інформованість, а не стійкі професійні знання, що часто нині трактується як негативний наслідок інформатизації освітнього простору.

Доведено, що освіта і освіченість, людський і, насамперед, інтелектуальний потенціал країни безумовно є визначальними чинниками прогресивного розвитку України, забезпечення і національної, і міжнародної безпеки, запобігання небезпеки появи глобальної конфліктосфери на планеті. Освіта покликана бути інструментом консолідації суспільства, подолання напруженості в соціальних відносинах, обмеження соціальної нерівності.

У підрозділі 1.4 *«Інформатизація освіти як чинник інноваційного поступу держави»* сформувано тезу, відповідно до якої дослідження трансформаційних процесів в освітній сфері, насамперед, передбачає інтегративний підхід, оскільки містить напрацювання різних наук, починаючи від дидактики і закінчуючи психологією. Ідеться не тільки про проблематичність понять «інформатизація» і «сучасні інформаційні технології», але й також про неоднозначність практичної реалізації конкретних інноваційних переваг в освіті. З огляду на це, важливо

підкреслити, що розвиток соціуму, його прогрес безпосередньо залежать від співвідношення інноваційного та традиційного продукту.

Зазначено, що інновації в освіті можуть бути спеціально спроектованими, розробленими або випадково відкритими в порядку педагогічної ініціативи. Інакше кажучи, інновація є штучно організованим процесом, спрямованим і керованим для досягнення певного результату, що особливо яскраво проявляється саме в освіті. Вказано, що під «інновацією» в освіті слід розуміти нововведення, призначене для вирішення проблемних ситуацій, з метою оптимізації навчального процесу, підвищення його якості або організації сприятливих умов для засвоєння матеріалу студентами. Однак, незважаючи на зовнішню привабливість, іноді нововведення мають і «зворотний бік», адже вони спрямовані на виведення особи викладача за межі педагогічного процесу.

Розділ 2 «Адміністративно-правова характеристика інформатизації сфери освіти в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Аналіз вітчизняного законодавчого, організаційно-правового та змістового забезпечення інформатизації у сфері освіти» визначено, що провідні глобальні чинники зумовили появу і розвиток в Україні такого складного і багатозначного поняття, як «інформаційна культура». Це явище характеризується такими особливостями: зростанням обсягів інформації; прискоренням інформатизації суспільства; усвідомленням фундаментальної ролі інформації в соціумі; розвитком інформаційно-комунікаційних технологій; становленням і оформленням інформаційного суспільства.

Зазначено, що розвиток нашого законодавства у сфері регулювання інформаційних правовідносин має бути зорієнтований, насамперед, на людину. Вона як найголовніший елемент – «людина електронної держави», «людина інформаційного суспільства» – не повинна залишатися осторонь, і її права і свободи в процесах інформатизації мають цілковито забезпечуватися. Сучасні кардинальні зміни в сфері ІКТ стимулювали досить широке розповсюдження засобів масової інформації, а також інших носіїв інформації, за допомогою чого була відкрита можливість для обміну величезними обсягами інформації. У середовищі громадян поступово сформувалося стійке прагнення до отримання інформації. Це означає, що сучасне суспільство перебуває на етапі, відмінною рисою якого відзначається процес його інформатизації.

У підрозділі 2.2 «Адміністративно-правовий механізм реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище» вказано, що аналіз сучасного українського освітнього простору дозволяє визначити його модифікації, які, ставши наслідком інформатизації освіти, виражаються в перетворенні інформаційно-комунікаційних технологій в актуальну форму процесу інформатизації; посиленні впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на всіх учасників освітнього процесу; зміні практик функціонування і формування суб'єктів освітнього процесу.

Обґрунтовано, що модернізація української освіти повинна не тільки враховувати попередній досвід, але і нові тенденції, які містить інформатизація. Великий вплив на освіту відображають не тільки якість і кількість самої інформації, але і швидке вдосконалення її носіїв. Інформаційно-комунікаційні технології активно впроваджуються у вітчизняний освітній простір, що зазнає метаморфоз. Констатовано, що інформаційно-комунікаційні технології – це комплекс процесів і методів роботи з інформацією, що охоплюють пошук, обробку, зберігання, надання, поширення інформації, а також способи їх втілення у життя.

У підрозділі 2.3 «Аналіз практики зарубіжних країн щодо запровадження процесу інформатизації в освіті» зазначено, що потенційна трансформація інформаційних потоків в освіті проявляється також у некритичному використанні зарубіжного досвіду. Тут важливо розбиратися і в його конкурентних перевагах, і в недоліках його застосування, загалом потрібно розуміти, яку частину зарубіжного досвіду і за яких умов можна було б впровадити у нас в країні без шкоди для якості освіти.

Наголошено на тому, що Україна знаходиться на початку створення інформаційного суспільства, у зв'язку з тим, що основна частина знань, інформації та інтелектуальних технологій надходить з-за кордону: з США, Західної Європи і Японії. Відповідно до цього, фундаментальною задачею системи освіти є підготовка молоді до життя в надзвичайно мінливих соціальних умовах, оскільки відставання в сфері інформатизації загалом і в самій системі освіти зокрема, у будь-якій точці може стати історично незворотнім і некомпенсованим.

У підрозділі 2.4 «Адміністративно-правове забезпечення інноваційних технологій у сфері освіти в контексті інформатизації освіти» зазначено, що орієнтування на інформатизацію освітнього взаємодії, що набуває все більшої значущості, зумовлює дедалі більшу трансформацію освіти. Річ у тім, що в мережі Інтернет кожен має можливість не бути самим собою, ховаючись під маскою, під псевдонімом, що створює ілюзію безкарності. Головний елемент обробки інформації – розпізнавання образів, що людиною і машиною здійснюється абсолютно різними способами.

Вказано, що ефективність інформаційної моделі суспільства залежить від функціонування глобальної інформаційної індустрії. В результаті її діяльності відбувається трансформація не тільки ролі інформації, а й знань в соціально-економічному розвитку, що, відповідно, впливає на свідомість і самосвідомість людини. Інформаційна модель освіти повинна в цьому разі враховувати стан і місце того, хто навчається в сучасному світі, який стрімко змінюється.

Наголошено, що впровадження інноваційних технологій в сфері освіти прискорює трансформацію всієї освітньої системи. Відставання філософського і теоретичного осмислення проблем освіти від інформаційних технологій, що інтенсивно розвиваються, багато в чому визначає проблеми інформатизації

освіти, подолання яких беззаперечно необхідно для становлення освітньої системи інформаційного суспільства як стійкого соціального інституту.

У Розділі 3 «Напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти» констатовано, що цільові установки держави, які передбачають підвищення якості, доступність і ефективність освіти як найважливішого ресурсу забезпечення свободи, добробуту і безпеки громадян, ще далекі від втілення. Загальновизнаним фактом є невідповідність якості української освіти інтересам суспільства, держави і потребам громадян. Ця невідповідність досягла критичного рівня і несе серйозну загрозу стійкості освітньої системи і національній безпеці. Потреба в нових підходах до аналізу відносин в системі «освіта – інформатизація» детерміновано також величезним потоком інформації, що збільшується в геометричній прогресії, яка загрожує захлеснути класичну суб'єктно-об'єктну систему в освіті.

Доведено, що незважаючи на достатньо спрямований потенціал ІКТ, тривалі очікування переходу глобальних, національних і регіональних систем освіти на новий рівень, на жаль, часто не виправдовуються. ІКТ мають потужні інструменти для роботи з текстовою, числовою і графічною інформацією, що складає основу освітнього середовища; в поєднанні з комунікаційними технологіями та Інтернетом вони створили феноменальну за своїми можливостями всесвітню сферу навчання. Але все ж, незважаючи на ці переваги, прагнення підвищити якість освіти шляхом впровадження інноваційних перетворень на основі широкомасштабного застосування ІКТ поки залишається нереалізованим.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі комплексної методології вирішено важливе наукове завдання сьогодення щодо адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти. Це дозволило сформулювати низку висновків, які полягають у такому:

1. Визначено категоріально-змістові та методологічні передумови дослідження питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти – освіченість, гнучкість мислення, вміння орієнтуватися у величезному потоці інформації стають значущими цінностями для людини протягом усього її життя. Ці ж цінності значущі і для суспільства, оскільки стрімкий розвиток технологій у всіх галузях науки, культури, виробництва передбачає використання творчого потенціалу освічених людей не тільки в сфері управління, а й для обслуговування технологій. Тому інформатизація освіти розглядається як один із пріоритетних напрямків інформатизації суспільства.

Проте, використання лише засобів інформатизації освіти недостатньо для повноцінного застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. На практиці такі засоби обов'язково повинні бути доповнені ідеологічною базою

інформатизації освіти, а також діяльністю фахівців в різних сферах знань, чия участь необхідно для досягнення цілей інформатизації.

2. Констатовано, що переважна більшість сучасних проблем, пов'язаних з формуванням інформаційного суспільства, є комплексними і вимагають для свого аналізу міждисциплінарного підходу, який бере свій початок на рівні конкретного вузу або іншого освітнього закладу. Природно, що в зв'язку з цим виникає необхідність більш ґрунтовного дослідження ролі інформації в розробці нових тенденцій формування суб'єктів освітнього взаємодії.

Віртуалізація життя, притаманна інформаційному суспільству, насамперед, проявилася в освітній сфері, тобто студент не тільки не потребує вчителя і однокласників для отримання нової інформації та її обробки, а й поступово розриває всі комунікаційні зв'язки, оскільки вони створюють перепони на шляху до конструювання особистого освітнього простору.

3. З'ясовано зміст та сутність інформатизації у сфері освіти, які полягають у тому, що сучасне суспільство знаходиться в руслі нової технологічної хвилі на базі нано, кібер і інших інноваційних технологій. Якщо узагальнити, то віртуальна освіта передбачає не тільки дистанційне телекомунікаційне навчання, але також має враховувати процес взаємодії суб'єктів і об'єктів освіти, специфіку якого вони визначають самі. Це підтверджує думку про те, що термін «віртуальна освіта» амбівалентний. У вузькому сенсі слова «віртуальна освіта» розуміється як віртуальне середовище. У широкому сенсі «віртуальна освіта» розглядається як віртуальний освітній простір, як певне віртуальне поле. Саме у ньому і здійснюється взаємодія суб'єктів освітнього процесу, транспортером якого є різного роду комунікації – від усних, друкованих до електронних.

4. Охарактеризовано інформатизацію освіти як чинник інноваційного поступу держави, згідно з яким віртуальні тенденції в освіті проявляються в тому, що нині постійно виникають нові високорозвинені інформаційно-комунікаційні технології, електронні послуги, соціальні мережі. Інтернет набуває все більш глобального впливу, охоплюючи всі сфери життєдіяльності суспільства. Формується інформаційно-комунікаційна єдність і різноманіття людської цивілізації. Нові високі технології змінюють свідомість людини, його світорозуміння, повсякденне життя, починаючи з часу промислової революції, роблячи більшість використовуваних нами продуктів і послуг більш дешевими і якісними. Вказані принципи також є ключовими для застосування ІКТ в освіті, де мета повинна полягати в підвищенні якості, ефективності та доступності навчання для кожного.

5. Сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій дають можливість підвищення ефективності та якості освітнього процесу в усіх аспектах, граючи істотну роль у формуванні нової системи освіти, педагогічних технологій. Рівень інформатизації освітньої організації передбачає наявність локальних актів, що регулюють процеси впровадження та використання сучасних освітніх та дистанційних технологій. Локальні акти установи

регламентують функціонування сайту освітньої організації, використання цифрового, телекомунікаційного обладнання в освітньому процесі, порядок використання мережі Інтернет і роботи електронної пошти, процеси використання дистанційних технологій для навчання учнів і педагогів.

З огляду на те, що в сучасному інформаційному і комп'ютеризованому суспільстві інформація є найціннішим товаром, подальший розвиток інформаційних технологій нерозривно пов'язаний з розробкою механізмів забезпечення інформаційної безпеки, в тому числі і правових. У міру розвитку і ускладнення засобів обробки інформації безпека суспільства все більше залежить від безпеки використовуваних інформаційних технологій.

6. Проаналізовано адміністративно-правовий механізм реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище, що забезпечило розуміння ІКТ як двигуна та координатора зростаючої глобалізації середовища освіти. ІКТ є рушійною силою, оскільки педагоги розуміють, що поєднання цифрових технологій і ресурсів дає більше можливостей для розширення горизонтів і поліпшення якості навчання, викладання і підготовки, ніж всі попередні освітні технології від шкільної дошки до телебачення. ІКТ виступають координатором, оскільки Інтернет – це унікальний засіб для відкритого, доступного поширення освітнього матеріалу. Враховуючи те, що Інтернет також став засобом взаємодії, його потенціал для викладання і навчання став ще більш істотним.

7. Проаналізовано практику зарубіжних країн щодо запровадження процесу інформатизації в освіті, узагальнюючи яку можна стверджувати, що освіта є ключовим елементом в їх культурному, економічному і соціальному розвитку. Останнім часом загальне сприйняття того, що система освіти стає все більш важливим стратегічним чинником в економічному розвитку, сприяє тісній взаємодії між країнами, оскільки вони намагаються набути досвіду з політичних успіхів і невдач одне одного. Швидкий розвиток апаратного і програмного забезпечення для процесу освіти не планує уповільнити своє зростання. Проте, траєкторії застосування ІКТ в освіті в різних країнах розходяться. Нині цифрова нерівність яскравіше виражена через зростаючий розрив в рівні добробуту на території однієї країни, ніж через абсолютний брак доступу до цифрових комунікацій. Країни, що розвиваються масово застосовують мобільні технології, і мережі розширюються з метою задовольнити зростаючі потреби населення в комунікації.

8. Розглянуто адміністративно-правове забезпечення інноваційних технологій у сфері освіти в контексті інформатизації освіти, що дозволяє судити про те, що інноваційні технології принеситимуть свої плоди в закладах освіти тоді, коли буде забезпечене поширення основоположних принципів, стандартів і стратегій, які, насамкінець, повинні бути прийняті адміністративними органами управління освітою та педагогами на районному рівні. Одним з ключових чинників, що сприяють швидкому прийняттю нового підходу або методу, є його

сприйняття як відносної переваги, тобто наявність у користувачів явного відчуття того, що застосовувана інновація краща, ніж той інструмент або практика, яким вона прийшла на зміну. Тому дуже важливо проводити дослідження і оцінки, які допомагають документально фіксувати результати роботи з ІКТ.

9. Окреслено напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти. Базисом віртуальних тенденцій сучасності є інновації в освітній сфері. Цілком природно, що інновація, яка спричинила нові зрушення, створює умови для інноваційного процесу, який має свою специфіку в освіті. Відзначено, що інноваційний процес в освіті – це процес вдосконалення освітньої практики, розвитку освітніх систем на основі нововведень. Потреба у виробленні нових підходів до цієї проблеми в умовах максималізації поширеності інформаційних технологій детермінована, насамперед, хаотизацією величезних потоків інформації, що збільшується в геометричній прогресії. Нові технології формування суб'єктів освітньої взаємодії під впливом інформаційних технологій детермінуються також тим фактом, що інформаційно-трансляційна функція освіти відходить на його периферію, а на пріоритетне місце виходить творча, інноваційно-розвиваюча основа, що сприяє прийняттю рішень щодо виходу з кризових ситуацій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Завальна І. Інформатизація освіти як чинник розвитку інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Зб. наук. праць. Серія: Юридичні науки. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. № 865. С. 211–214.
2. Капуш І. І. Особливості інформатизації освіти в умовах глобалізації суспільства. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*. Зб. наук. праць з юридичних наук. 2017. Вип. 16. С. 44–48.
3. Kapush Inna. Informatization of Education and the influence of integration processes on it. *REVISTA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ «SUPREMAȚIA DREPTULUI»*. 2016. № 2. С. 195–199. (Молдова)
4. Капуш І. І. Інформатизація як основа становлення інформаційного суспільства. *Наука і правоохорона*. 2017. № 3(37). Ч. II. С. 47–50.
5. Мороз Н. С., Капуш І. І. Інформатизація освіти в контексті побудови інформаційного суспільства *Верховенство права*. 2018. № 4. С. 191–196. (Молдова)
6. Капуш І. І. Поняття та зміст інформатизації освіти в контексті глобальних викликів сучасності. *Наше право*. 2019. № 4. С. 184–188.
7. Капуш І. І. Вплив інформатизації на можливість вільного доступу особи до інформації: глобалізаційний вимір. *Право.ua*. 2019. № 3. С. 201–204.

8. Капуш І. І. Інформатизація освіти в контексті становлення глобального освітнього простору. KELM. 2020. № 4. С. 132–138. *(Польща)*

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Капуш І. І. Адміністративно-правове забезпечення інформатизації у сфері освіти. *Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку*: збірник тез доповідей науково-практичного круглого столу (м. Львів, 29 лютого 2016 р.); [у 2-х ч.] / Каф-ра адміністративного та інформаційного права ІНПП НУ «Львівська політехніка». Київ: ПП «Леся», 2016. Ч. 2. С. 49–52.

10. Капуш І. І. Особливості впровадження ІКТ в освітнє середовище. *Тенденції розвитку адміністративного права в Україні*: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 27 квітня 2017 р.); (у 2 ч.) / Кафедра адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології НУ «Львівська політехніка». К.: ПП «Комп'ютерний дизайн», 2017. Ч. 2. С. 57–59.

11. Капуш І. Інформатизація освіти як чинник розвитку інформаційного суспільства. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: збірник тез VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 30 травня 2017 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 44–46.

12. Капуш І. І. Інформатизація освіти України у площині світового інформаційного простору. *IT-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні*: збірник матеріалів II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 17 листопада 2017 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 89–92.

13. Капуш І. І. Віртуальність освітніх послуг в контексті глобалізації *Адміністративне право і процес : проблеми та перспективи розвитку* : матеріали заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 30 березня 2018 р.). Львів, 2018. С. 65–67.

АНОТАЦІЯ

Капуш І. І. Адміністративно-правове регулювання інформатизації у сфері освіти. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерство освіти і науки України, Львів, 2021.

Дисертація присвячена комплексному вивченню адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти. У дисертації визначено категоріально-змістові та методологічні передумови дослідження питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти. Розкрито генезу та стан адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері

освіти. З'ясовано зміст та сутність інформатизації у сфері освіти.

Охарактеризовано інформатизацію освіти як чинник інноваційного поступу держави. Здійснено аналіз вітчизняного законодавчого, організаційно-правового та змістового забезпечення інформатизації у сфері освіти. Проаналізовано адміністративно-правовий механізм реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище.

Здійснено аналіз практики зарубіжних країн щодо запровадження процесу інформатизації в освіті. Розглянуто адміністративно-правове забезпечення інноваційних технологій у сфері освіти в контексті інформатизації освіти. Окреслено напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти.

Дисертація має науково-теоретичне значення для подальшого розвитку адміністративного права та інших правових наук в частині питань, що стосуються адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти.

Ключові слова: інформатизація, інноваційна освіта, інформаційно-комунікаційні технології, освіта, освітнє середовище, адміністративно-правове регулювання, глобалізація.

АННОТАЦІЯ

Капуш І. І. Адміністративно-правове регулювання інформатизації в сфері освіти. – На правах рукопису.

Дисертація на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право, информационное право». – Национальный университет «Львовская политехника» Министерство образования и науки Украины, Львов, 2021.

Дисертація посвящена комплексному изучению административно-правового регулювання інформатизації в сфері освіти. В дисертації определено категориально-содержательные и методологические предпосылки исследования вопроса административно-правового регулювання інформатизації в сфері освіти. Раскрыты генеза и состояние административно-правового регулювання інформатизації в сфері освіти. Выяснено содержание и сущность інформатизації в сфері освіти.

Охарактеризована інформатизація освіти як фактор інноваційного розвитку держави. Осуществлен анализ отечественного законодательного, организационно-правового и содержательного обеспечения інформатизації в сфері освіти. Проанализирован административно-правовой механизм реализации программ, направленных на внедрение ІКТ в образовательную среду.

Осуществлен анализ практики зарубежных стран по внедрению процесса інформатизації в образовании. Рассмотрено административно-правовое обеспечение инновационных технологий в сфері освіти в контексте

информатизации образования. Определены направления совершенствования административно-правового регулирования информатизации в сфере образования.

Диссертация имеет научно-теоретическое значение для дальнейшего развития административного права и других правовых наук в части вопросов, касающихся административно-правового регулирования информатизации в сфере образования.

Для того, чтобы понять смысл и сущность информатизации в сфере образования, определить ее характерные черты и выявить детерминанты, обращено внимание на происхождение ряда терминов, среди которых: «информатизация», «инновации», «виртуализация», «образовательная среда», «глобализация» и ряд других, характеризующих отношения в этой сфере.

Акцентируется внимание на том, что в рамках концепций информационного общества существуют две противоположные тенденции в оценке самого факта превращения информации в мощную социальную силу. Согласно первой, оптимистичной, информатизация общества, в частности, компьютеризация, составляет безусловное социальное благо. Противоположной есть теория, согласно которой рассматривают информационное общество как общество манипулятивное, причем такое, в котором уровень манипулирования человеком быстро повышается.

Отмечено, что не могут не поражать возможности, которые человечество достигло в сфере информатизации, телекоммуникации и информационных технологий, в получении, распространении и скорости доставки разнообразной информации. Глобальные информационные системы и информационные технологии создают информационную среду, в которой практически отсутствуют государственные границы, ограничения на информационные воздействия, ограничения на распространение информации. Современные информационные технологии позволяют контролируемо устанавливать информационные отношения и влиять на информационное пространство.

Ключевые слова: информатизация, инновационное образование, информационно-коммуникационные технологии, образование, образовательная среда, административно-правовое регулирование, глобализация.

ANNOTATION

Kapush I. I. Administrative law regulation of informatization in the field of education. – *Printed as manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; finance law; information law». – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2021.

The dissertation is devoted to the complex study of administrative law regulation of informatization in the field of education. The dissertation defines the categorical-semantic and methodological prerequisites for the study of the issue of

administrative law regulation of informatization in the field of education. The genesis and state of administrative law regulation of informatization in the field of education are revealed. The content and essence of informatization in the field of education are clarified.

The informatization of education is characterized as a factor of innovative progress of the state. The analysis of domestic legislative, organizational, legal and content support of informatization in the field of education is carried out. The administrative law mechanism of realization of the programs directed on introduction of ICT in the educational environment is analyzed.

The analysis of practice of foreign countries concerning introduction of process of informatization in education is carried out. The administrative law support of innovative technologies in the field of education in the context of informatization of education is considered. The directions of improvement of administrative law regulation of informatization in the field of education are outlined.

The dissertation has scientific and theoretical significance for the further development of administrative law and other legal sciences in terms of issues related to the administrative law regulation of informatization in education.

Key words: informatization, innovative education, information and communication technologies, education, educational environment, administrative law regulation, globalization.

Підписано до друку 08.04.2021 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 1,9.
Зам. № 3. Наклад 100 пр.

Надруковано в «Видавництво Людмила».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 5303 від 02.03.2017.
«Видавництво Людмила»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: + 38 050 469 7485, 068 340 8332
E-mail: lesya3000@ukr.net